

ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਦੀ ਵੰਡ :

ਆਮ ਪਰਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਜੁਗਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ। ਆਉ ਵਾਚੀਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀ ਫੁਰਮਾਣ ਹਨ।

ਭਾਵੇਂ ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਵੰਡ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹਰ ਜੁਗ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ - 'ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈ ਹੋਈ॥ ਜਿ ਨਾਮਿ ਲਾਗੈ ਸੇ ਮੁਕਤਿ ਹੋਵੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਈ॥', ਪੰਨਾ ੮੮੦. ਇਹ ਵੀ ਸਚ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੁਲਖਣਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਸੰਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏ, ਜਿਵੇਂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ - 'ਸਫਲ ਮੂਰਤੁ ਸਫਲ ਓਹ ਘਰੀ॥ ਜਿਤੁ ਰਸਨਾ ਉਚਰੈ ਹਰਿ ਹਰੀ॥..ਸਫਲ ਓਹੁ ਮਾਥਾ ਸੰਤ ਨਮਸਕਾਰਸਿ॥ ਚਰਣ ਪੁਨੀਤ ਚਲਹਿ ਹਰਿ ਮਾਰਗਿ॥', ਪੰਨਾ ੧੯੧.

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਇਉਂ ਕੀਤੀ ਹੈ:

'ਚਾਰਿ ਜੁਗਿ ਕਰਿ ਥਾਪਨਾ ਸਤਿਜੁਗ ਤ੍ਰੇਤਾ ਦੁਆਪਰੁ ਸਾਜੇ॥

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਚਾਰ ਜੁਗ ਥਾਪੇ ਹਨ - ਸਤਿਜੁਗ, ਤ੍ਰੇਤਾ, ਦੁਆਪਰ,

ਚਉਥਾ ਕਲਿਜੁਗ ਥਾਪਿਆ ਚਾਰਿ ਵਰਨਿ ਚਾਰੋਂ ਕੇ ਰਾਜੇ॥..

ਚੌਥਾ ਹੈ ਕਲਿਜੁਗ। ਇਹ ਵੰਡ ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਂਗ ਹੈ।

ਕਰਨਿ ਤਪਸਿਆ ਬਨਿ ਵਿਖੈ ਵਖਤ ਗੁਜਾਰਨਿ ਪਿੰਨੀ ਸਾਗੇ॥

ਲਖ ਵਰ੍ਹਿਆ ਦੀ ਆਰਜਾ ਕੇਠੇ ਕੋਟਿ ਨ ਮੰਦਿਰ ਸਾਜੇ॥..', ਵਾਰ ੧:੫.

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਤਿਜੁਗ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾਅ ਹਨ, ਬੰਦਗੀ ਕਰਣ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਨੀ ਸਾਗ ਆਦਿ ਖਾ ਕੇ ਝਟ ਲੰਘਾਅ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਨੁਖ ਦੀ ਉਮਰ ਲਖਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ

ਬਾਵਜੂਦ ਵਡੇ ਵਡੇ ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਉਸਾਰਦਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਰਿਖੀ ਮਾਰਕੰਡੇਅ ਦੀ ਆਈ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਲਖਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਖਾਂ ਦੀ ਤਿੜ ਬਣਾ, ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਯੂ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਬਿਤਾਈ - 'ਮਾਰਕੰਡੇ ਤੇ ਕੇ ਅਧਿਕਾਈ ਜਿਨਿ ਤ੍ਰਿਣ ਧਰਿ ਮੁੰਡ ਬਲਾਏ॥', ਪੰਨਾ ੬੯੨.

ਪੰਨਾ ੪੦੬ ਤੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ :

ਸਤਜੁਗ ਤ੍ਰੇਤਾ ਦੁਆਪਰੁ ਭਣੀਐ ਕਲਿਜੁਗੁ ਉਤਮੇ ਜੁਗਾ ਮਾਹਿ॥

ਸਤਜੁਗ ਤ੍ਰੇਤਾ ਦੁਆਪਰ ਅਤੇ ਕਲਿਜੁਗ, ਚਾਰ ਜੁਗ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਲਿਜੁਗ ਸਭ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਹੈ

ਅਹਿ ਕਰੁ ਕਰੇ ਸੁ ਅਹਿ ਕਰੁ ਪਾਏ ਕੋਈ ਨ ਪਕੜੀਐ ਕਿਸੈ ਥਾਇ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਜੁਗ ਵਿਚ ਜੇ ਇਕ ਹਥ ਨਾਲ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਦੂਜੇ ਹਥ ਨਾਲ ਫਲ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੀਤੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਲਈ ਫਲ ਨਹੀਂ ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ।

ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਜੁਗਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਆਸਾ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਸਾਰ :

ਸਤਜੁਗਿ ਰਥੁ ਸੰਤੋਖ ਕਾ ਧਰਮੁ ਅਗੈ ਰਥਵਾਹੁ॥

ਸਤਜੁਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਧਰਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਹਥ ਵਾਗਡੋਰ ਹੈ।

ਤ੍ਰੇਤੈ ਰਥੁ ਜਤੈ ਕਾ ਜੋਰੁ ਅਗੈ ਰਥਵਾਹੁ॥

ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਜਤ ਦਾ ਧਰਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤ ਜਾਂ ਜਤ ਦੀ ਸੂਰਮਤਾਈ ਦੇ ਹਥ ਵਾਗਡੋਰ ਹੈ।

ਦੁਆਪਰਿ ਰਥੁ ਤਪੈ ਕਾ ਸਤੁ ਅਗੈ ਰਥਵਾਹੁ॥

ਦੁਆਪਰ ਜੁਗ ਵਿਚ ਤਪ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਧਰਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤ ਜਾਂ ਉਚੇ ਆਚਰਣ ਦੇ ਹਥ ਵਾਗਡੋਰ ਹੈ।

ਕਲਜੁਗਿ ਰਥੁ ਅਗਨਿ ਕਾ ਕੂੜੁ ਅਗੈ ਰਥਵਾਹੁ॥

ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਕੂੜ ਝੂਠ ਦੇ ਹਥ ਸਮਾਜ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਪੈਰ ਦਸੇ ਹਨ। ਚਾਰ ਪੈਰ - ਸੰਤੋਖ, ਜਤ (celebracy), ਤਪ, ਨਾਮ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਤਜੁਗ ਵਿਚ ਚਾਰੇ ਪੈਰ ਕਾਇਮ ਹਨ। ਤ੍ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਪਖੰਡ ਵਧਣ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਪੈਰ ਨਕਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਦੋ ਰਹੇ। ਪਖੰਡ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੁਬਿਧਾ ਆ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਦੋ ਪੈਰ ਨਕਾਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਕ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ ਗੁਬਾਰ ਕਾਰਣ ਤੀਜਾ ਪੈਰ ਵੀ ਨਕਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਈ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਸਤਯ, ਤਪ, ਦਯਾ, ਦਾਨ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ।

"ਸਤਜੁਗਿ ਧਰਮੁ ਪੈਰ ਹੈ ਚਾਰਿ।।. ਤ੍ਰੇਤੈ ਇਕ ਕਲ ਕੀਨੀ ਦੂਰਿ।।. ਦੁਆਪਰਿ ਦੂਜੈ ਦੁਬਿਧਾ ਹੋਇ।।. ਕਲਜੁਗਿ ਧਰਮ ਕਲਾ ਇਕ ਰਹਾਏ।। ਇਕ ਪੈਰਿ ਚਲੈ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਵਧਾਏ।।", ਪੰਨਾ ੮੮੦. ਇਹੀ ਵਰਤਾਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿਚ ੧੦੨੩ ਪੰਨੇ ਤੇ ਵੀ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ।

ਚੌਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿਚ ਪੰਨਾ ੪੪੫ ਤੇ ਵੀ ਸਤਜੁਗ ਦੇ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪੈਰ ਸਲਾਮਤ ਮੰਨੇ ਹਨ। ਤ੍ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਦੋ ਅਤੇ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦਾ ਇਕੋ ਪੈਰ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਮੰਨੇ ਹਨ - 'ਸਤਜੁਗਿ ਸਭੁ ਸੰਤੋਖ ਸਰੀਰਾ ਪਗ ਚਾਰੇ ਧਰਮੁ ਧਿਆਨੁ ਜੀਉ।।...'

ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਪੰਨਾ ੩੪੬ ਤੇ ਜੁਗਾਂ ਬਾਰੇ ਬਿਲਕੁਲ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਫੁਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ - 'ਸਤਜੁਗਿ ਸਤੁ ਤੇਤਾ ਜਗੀ ਦੁਆਪਰਿ ਪੂਜਾਚਾਰ।। ਤੀਨੋ ਜੁਗ ਤੀਨੋ ਦਿੜੇ ਕਲਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਅਧਾਰ।।'

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਵੇਰ ਚਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਦਾ ਖੁਲਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਲਿਜੁਗ ਨੂੰ ਹੀ ਉਤਮ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। **ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ** ਨੇ ਵੀ ਕਲਿਜੁਗ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਉਤਮ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਸਤਜੁਗ ਵਿਚ ਇਕ ਜਣੇ ਦੇ ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਕਰਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਜਾ ਭੁਗਤਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤ੍ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਅਤੇ ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਬੰਸ ਨੂੰ। ਪਰ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਜੋ ਬੀਜੇ ਉਹੀ ਭੁਗਤੇ - 'ਸਤਿਜੁਗੁ ਉਤਮੁ ਆਖੀਐ

ਇਕੁ ਫੇੜੈ ਸਭ ਦੇਸੁ ਦੁਹੇਲਾ॥ ਤ੍ਰੈ ਨਗਰੀ ਪੀੜੀਐ ਦੁਆਪਰਿ ਵੰਸੁ ਵਿਧੰਸੁ
ਕੁਵੇਲਾ॥ ਕਲਿਜੁਗਿ ਸਚੁ ਨਿਆਉ ਹੈ ਜੋ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਇਕੇਲਾ॥', ਵਾਰ
੧੨:੧੬. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਕਲਜੁਗ ਨੂੰ
ਉਤਮ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁਗਤਣੇ ਪੈਂਦੇ
- 'ਸਤਜੁਗੁ ਤ੍ਰੈਤਾ ਦੁਆਪਰੁ ਭਣੀਐ ਕਲਿਜੁਗੁ ਉਤਮੇ ਜੁਗਾ ਮਾਹਿ॥ ਅਹਿ
ਕਰੁ ਕਰੇ ਸੁ ਅਹਿ ਕਰੁ ਪਾਏ ਕੋਈ ਨ ਪਕੜੀਐ ਕਿਸੈ ਥਾਇ॥', ਪੰਨਾ ੪੦੬.

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਫੁਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਜੁਗ ਵਿਚ ਆਮ ਮਨੁਖ ਦਾ
ਸਾਧੂ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤ੍ਰੈਵਿਚ ਉਹ ਅਧੇ ਸ਼ੀਲ ਦਾ ਰਹਿ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ - 'ਸਾਧੂ ਸਤਿਜੁਗ ਬੀਤਿਆ ਅਧਸੀਲੀ ਤ੍ਰੈਤਾ ਆਇਆ॥', ਚੰਡੀ ਦੀ
ਵਾਰ।

